

Шехавцова С. О.,

доктор педагогічних наук, професор
ДЗ „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”, м. Старобільськ, Україна.
shekhavtsova1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8196-8977>

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АФОРИЗМІВ У РОМАНІ „ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ” ОСКАРА ВАЙЛДА

Постановка проблеми. Афоризми завжди привертати увагу філософів. Такий інтерес до афоризмів виник, очевидно, тому, що завдяки своїй універсальності вони відповідають духу епохи, є однаково близькими як науці, так і мистецтву, оскільки у них органічно взаємодіють принципи наукової діяльності й художньої творчості. В останні роки все більше і більше уваги мовознавців привертає вивчення афоризми, оскільки саме у афоризмах найповніше і найколеритніше з-поміж інших розділів науки про мову відображається життя народу, його етнічні традиції та особливості.

У лексико-семантичній системі мови одне із провідних місць належить метафорі та афоризму. Дослідження цих феноменів викликає інтерес у широкого кола спеціалістів різних сфер: філософії, естетики, літератури, психології, соціології, лінгвістики. Це пояснюється, з одного боку, величезною експресивною силою афоризму, а з іншого – складністю її семантичної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення афоризмів не є новою в лінгвістичній науці. До проблеми визначення змісту та сутності поняття «афоризм» в сучасній лінгвістичній науці зверталися численні вітчизняні та зарубіжні лінгвісти такі, як О. Єсперсена, Дж. Джірі, Н. Семененко, М. Федоренко, Л. Сокольська та ін. До особливостей моделюючої функції афоризмів звернувся Г. Пермяков, який довів, що їх функція найбільш яскраво може реалізовуватися в констатуючій настанові, за допомогою якої певна інформація підлаштовується під існуючий стереотип. Стосовно визначення специфічних якостей основних функцій афоризмів було предметом дослідження Є. Верещагіна та В. Костомарова, які з наукової точки зору обґрунтували акумулятивну і директивну функції.

Втім, деякі аспекти вивчення афоризмів на сьогодні є актуальними, тому ми звернулися в цій статті до вищезазначеної проблеми.

Мета статті полягає у виявленні суттєвих ознак поняття афоризму та визначенні специфіки використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда.

Виклад основного матеріалу. Найважливішими рисами афоризму є інформативна стислість, глибина думки, експресивність. Dictionary of Literary Terms and Literary Theory, окрім зазначених ознак, зауважує факультативну ознаку дотепності: «афоризм – стисле викладення правди або догми, змістовне узагальнення, яке може бути дотепним чи ні... Вдалий афоризм висвічує в концентрованому вигляді принаймні часткову правду, проникає до суті речей» (Cuddon, 2013).

У загальнонауковому розумінні афоризм – це вислів, який в лаконічній формі виражає узагальнену закінчену думку. Окрім такого тлумачення, існує чимало інших визначень цього терміну. Деякі словники визначають афоризм як глибоку повчальну думку, судження. В інших – афоризм сприймається як синонім вислову, також підкреслюється стародавній характер афоризму як літературного жанру.

Ряд лексикографів розмежовують поняття «афоризм» та «вислів», характеризуючи афоризм як глибоку повчальну думку чи судження. В окремих словникових статтях наголошується на парадоксальності як конституційній рисі афоризму, при цьому постулюється, що афоризм переконує саме парадоксальністю та витонченістю формулювання.

Відсутність чіткого визначення конституційних рис афоризму призводить до надто широкого розуміння цього терміну та майже ототожнення афоризму та прислів'я. Наприклад, Я. Сулейманова пропонує використовувати термін «афоризм» до прислів'їв, які не мають переносного смислу (Сулейманова, 2018). Водночас інші дослідники чітко диференціюють поняття прислів'я та афоризм.

О. Анастасьєва пропонує розуміти афоризм як стислий комунікативно-орієнтований, концептуально зумовлений вислів, який належить певному авторові, стверджує глибоку, загальнозначущу істину, має значний прагматичний потенціал і художньо відточену, завершену форму, яка відрізняється витонченістю та стилістичною експресивністю формулювання (Анастасьєва, 2017). Афоризм не розглядається науковцем як індивідуально авторський твір, а визначається як цілісний знак, який може комплексно відображати національну культуру.

Дещо інакше поняття афоризму трактують укладачі «Словник літературознавчих термінів», а саме слово «афоризм» походить від грецької *aphoridzo* – визначення. Афоризм – це короткий влучний оригінальний вислів, узагальнена, глибока думка, виражена в лаконічній формі, подеколи несподівано парадоксальний, який завжди містить у собі більше значення, ніж мовлено, він ніколи не аргументує, але впливає на свідомість виразною неординарністю судження.

Афористичний вислів має здатність акумулювати екстралінгвальну інформацію і впливати на формування світогляду адресата, він наділений високою персуазивністю і прихованої інтенцією. Афоризм як тип тексту має на меті донесення мудрості. Для цього реалізується мета підлеглого порядку, як то об'єктивація різноманітних прагматичних настанов, притаманних англомовному афоризму. Прагматичний рівень можна лише умовно відокремити від когнітивного. На прагматичному рівні

відбувається створення мовних стратегій і кодів для реалізації цілей дискурсу.

Англомовному афоризму властивий широкий спектр прагматичних настанов: констатація або резюмування, парування, урезонювання, застереження, погроза, викриття або докір, нарікання, самовиправдання, самоприниження, обґрунтування, заспокоєння, спонукання, порада, пізнання. Прагматичні настанови в англомовних афоризмах реалізуються за допомогою широкого спектру мовностилістичних засобів. Часто афористичні висловлювання мають складну структуру і містять в різноманітних комбінаціях дві, а іноді більше стилістичних фігур та інші художні засоби

На стилістичному рівні в самоорганізації англомовного афоризму також виявляються певні особливості. Для стилістичного синтаксису характерне таке явище як актуальне членування речення. Набагато рідше зустрічається надфразова єдність. Це обумовлено тим, що більшість афоризмів обмежена одним реченням, характеризується лаконічністю, інформативною стислістю.

Для досягнення прагматичної мети в афоризмах часто вживається метафора, яка привертає увагу читача та надає висловлюванню експресивності та виразності: *We are all in the gutter, but some of us are looking at the stars.* (Oscar Wilde) (в цьому висловлюванні «gutter» – метафорична форма для вираження життєвий труднощів, скрутного становища; «stars» – щось величне, недосяжне). Автор закликає бачити прекрасне навіть в нелегкі моменти життя.

Основою для обігрування в афоризмах можуть служити не тільки окремі слова і словосполучення, але й цілі судження (інші афоризми, прислів'я, крилаті слова тощо). При цьому, відповідно, у зіткнення наводяться значення не окремих слів, а цілих суджень: буквальный смисл самого афоризму і імпліцитно цитований вислів-основа.

Наприклад, такий парадоксальний афоризм набуває стилістичного забарвлення, зокрема, завдяки його імпліцитному змісту: *Time is waste of money* (О. Вайлд, 2018, с. 124).

Надалі ми працювали із афоризмами основного тексту роману, без передмови, та розділили їх за наступними прагматичними настановами, як нарікання, виправдання (самовиправдання) та пониження (самоприниження).

Нижче наведені приклади нарікання з тексту: *Being natural is simply a pose, and the most irritating pose I know. Поза, та ще й найдратливіша – це коли поводишся природньо* (О. Вайлд, 2018, с. 14).

Non of us can stand other people having the same faults of ourselves. Ми взагалі не ладні терпіти людей з тими самими вадами, які у нас. (О. Вайлд, 2018, с. 24).

Now, the value of an idea has nothing whatsoever to do with the sincerity of the man who expresses it. Indeed, the probabilities are that the more insincere the man is, the more purely intellectual with the idea be, as in that case it will not be coloured by either his wants, his desires, or his prejudices.

Але ж вартість ідеї не має нічого спільного зі щирістю людини, котра її висловила! Ба навіть чим менш людина щира, тим істинність її думки ймовірніша, - адже в такому разі цю думку не забарвлено суб'єктивними бажаннями й упередженнями! (О. Вайлд, 2018, с. 24-25).

The worst of having a romance of any kind is that it leaves one so unromantic. Найгірше в усякому романі – що після нього людина стає зовсім неромантичною. (О. Вайлд, 2018, с. 30).

Sin is the only real color-element left in modern life. Гріх – це єдина барвиста річ, що залишилась нам нині. (О. Вайлд, 2018, с. 64).

Behind very exquisite thing that existed, there was something tragic. Worlds had to be in travail, that the meanest flower might blow. За прекрасним завжди криється щось трагічне. Щоб хоча б найдрібніша квітка могла запахнути, світи мусять творитись у болях (О. Вайлд, 2018, с. 78).

People are very fond of giving away what they need most themselves. It is what I call the depth of generosity. Деякі люди дуже люблять розкидатись тим, чого самі найбільше потребують. Ось що я називаю вершиною щедрот (О. Вайлд, 2018, с. 122).

Good resolutions are useless attempts to interfere with scientific laws. Their origin is pure vanity. Their result is absolutely nil. Добрі наміри – це марні спроби втрутитись у дію законів природи, їх джерело – чистісінька марнославність, наслідок їх – абсолютний нуль (О. Вайлд, 2018, с. 214).

Conscience makes egoists of us all. Сумління робить усіх нас егоїстами (О. Вайлд, 2018, с. 218).

We live in an age that reads too much to be wise, and that thinks too much to be beautiful. В наш-бо вік люди занадто багато читають, щоб могли бути мудрим, і занадто багато думають, щоб могли бути прекрасними (О. Вайлд, 2018, с.222).

Perhaps one never seems so much at one's ease as when one has to play a part. Мабуть, людина ніколи не виглядає так невимушено, як тоді, коли мусить прикидатись (О. Вайлд, 2018, с. 368).

За наступною прагматичною настановою нами було досліджено виправдання та самовиправдання:

It was the passions about whose origin we deceived ourselves that tyrannized most strongly over us. Our weakest motives were those of whose nature we were conscious. It often happened that when we thought we were experimenting on others we were really experimenting on ourselves. Ті пристрасті, про джерела яких ми судимо хибно, і владують нами найдужче. А ті чуття, природу яких ми розуміємо, - найслабші. І часто здається нам, що ми експериментуємо на інших, тоді як насправді ми експериментуємо на собі (О. Вайлд, 2018, с. 128).

To see him is to worship him; to know him is to trust him. Бачити його – це його обожнювати, а знати його – це вірити йому (О. Вайлд, 2018, с. 146).

Whenever a man does a thoroughly stupid thing, it is always from the noblest motives. Найбільші дурації люди завжди чинять з найшляхетніших мотивів (О. Вайлд, 2018, с. 158).

Civilisation is not by any means an easy thing to attain to. There are only two ways by which man can reach it. One is by being cultured, the other by being corrupt. Набути цивілізації зовсім не так легко. Для цього є тільки два шляхи: один – через культуру, другий – через зіпсуття (О. Вайлд, 2018, с. 442).

За наступною прагматичною настановою нами було досліджено приниження та самоприниження, нами було виявлено в тексті наступні приклади:

Fate had in store for me exquisite joys and exquisite sorrows. Доля готує для мене витончені радощі і такі ж витончені страждання (О. Вайлд, 2018, с. 18).

There is always something infinitely mean about other people's tragedies. У трагедіях інших людей є щось безмежно жалюгідне (О. Вайлд, 2018, с. 118).

There is always something ridiculous about the emotions of people whom one has ceased to love. Почуття людей, яких розлюбили, завжди чимось смішні (О. Вайлд, 2018, с. 190).

Отже, ми дійшли висновків, що укладачі довідників та автори спеціальних наукових праць виділяють такі суттєві ознаки афоризму, як стислість, глибина думки, інформативна стислість, високий ступінь узагальнення (загальна значущість), завершеність думки, правдивість (істинність), образність (виразність, експресивність); оригінальність, дидактичність, наявність авторства, влучність, відточеність форми, парадоксальність, дотепність, новизна, комунікативна чіткість.

Афоризму властиві такі потенційні прагматичні настанови: констатація, резюмування; парування; урезонювання; застереження, погроза; викриття, докір; нарікання; (само)виправдання; (само)приниження; обґрунтування; заспокоєння; спонування; порада; апеляція до авторитету автора; лозунг, слоган; естетичний вплив; потрясіння несподіваною аргументацією; пізнання. Втім, межі статті обмежені, тому ми звернулися та проаналізували три прагматичні настанови такі, як нарікання, виправдання (самовиправдання) та приниження (самоприниження).

На підставі проведеного дослідження нами було визначено специфіку використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда. Нами було визначено, що англомовні афоризми містять прагматичну настанову приниження та самоприниження, які використовуються досить обмежено у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда. Набагато ширше вживаються афоризми з прагматичною настановою виправдання та самовиправдання. За проведеним дослідженням нами було доведено, що найбільш розповсюджені є афоризми, що містять прагматичну настанову нарікання.

У подальшому планується дослідження проблеми вивчення специфіки використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея», які містять прагматичні настанови: констатація, резюмування, парування, урезонювання, застереження (погроза), викриття (докір) тощо.

Список використаної літератури

- 1. Анастасьєва О.** Англомовний афоризм: прагмастилістичний та когнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 – германські мови. Запоріжжя, 2017. 20 с.
- 2. Портрет Доріана Грея.** The Picture of Dorian Gray / Оскар Вайлд. Oscar Wilde. Харків : Фоліо, 2018. 475 с.
- 3. Словник** літературознавчих термінів. [Електронне видання]. Режим доступу: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>
- 4. Сулейманова Я.** Аксиологічна семантика паремій з компонентами на позначення природних стихій: вода, вогонь, повітря і земля (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 – загальне мовознавство. Одеса, 2018. 20 с.
- 5. Cuddon J.** Dictionary of literary terms and literary theory, fifth edition. Associate editors Matthew Birchwood, Vedrana Velickovic, Martin Dines and Shanyn Fisk. 2013. 833 p.

References

- 1. Anastasieva, O.** (2017). Anhlomovnyi aforyzm: prahmastylistychnyi ta kohnityvnyi aspekt [English aphorism: pragmastylistic and cognitive aspect]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- 2. Vaild, O.** (2018). Portret Dorian Hreia [The picture of Dorian Gray]. Kharkiv: Folio [in English].
- 3. Slovnyk** literaturoznavchykh terminiv [Dictionary of literary terms]. [Electronic Visibility]. Retrieved from <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/> [in Ukrainian].
- 4. Suleimanova, Ya.** (2018). Aksiolohichna semantyka paremii z komponentamy na poznachennia pryrodnykh stykhii: voda, vohon, povitria i zemlia (na materiali anhliiskoi, nimetskoii, ukrainskoii ta rosiiskoi mov) [Axiological semantics of paremias with components to denote natural elements: water, fire, air and earth (based on English, German, Ukrainian and Russian)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
- 5. Cuddon, J.** (2013). Dictionary of literary terms and literary theory fifth edition. Associate editors Matthew Birchwood, Vedrana Velickovic, Martin Dines and Shanyn Fisk [in English].

Шехавцова С. О. Специфіка використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда

Стаття присвячена дослідженню поняття «афоризм», виявленні суттєвих ознак поняття афоризму та визначенні специфіки використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда. Аналіз досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, які займалися вивченням специфіки афоризмів показав, що суттєві ознаки афоризму: стислість, глибина думки, інформативна стислість, високий

ступінь узагальнення (загальна значущість), завершеність думки, правдивість (істинність), образність (виразність, експресивність); оригінальність, дидактичність, наявність авторства, влучність, відточеність форми, парадоксальність, дотепність, новизна, комунікативна чіткість. Доведено, що англomовному афоризму властивий широкий спектр прагматичних настанов: констатація, резюмування, парування, урезонювання, застереження або погроза, викриття або докір, нарікання, самовиправдання, самоприниження, обґрунтування, заспокоєння, спонукання, порада, пізнання тощо. Прагматичні настанови в англomовних афоризмах реалізуються за допомогою широкого спектру мовностилістичних засобів. На підставі проведеного дослідження нами було визначено специфіку використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда. Нами було виявлено, що англomовні афоризми містять прагматичну настанову приниження та самоприниження, які використовуються досить обмежено у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Вайлда. Набагато ширше вживаються афоризми з прагматичною настановою виправдання та самовиправдання. За проведеним дослідженням нами було доведено, що найбільш розповсюджені є афоризми, що містять прагматичну настанову нарікання.

Ключові слова: афоризм, суттєві ознаки афоризму, прагматичні настанови, нарікання, виправдання (самовиправдання) та приниження (самоприниження).

Шехавцова С. А. Специфика использования афоризмов в романе «Портрет Дориана Грея» Оскара Уайльда

Стаття посвячена дослідженню поняття «афоризм», виявленню суттєвих ознак поняття афоризма і визначенню специфіки використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда. Аналіз досліджень вiodущих вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, цікавившихся вивченням специфіки афоризмів показав, що суттєві ознаки афоризма: краткість, глибина мислі, інформативна краткість, висока ступінь обобщення (общая значимость), завершеність мислі, правдивість (істинність), образність (выразительность, экспрессивность) оригінальність, дидактичність, наявність авторства, меткість, відточеність форми, парадоксальність, остроумие, новизна, комунікативна чіткість. Доказано, що англomовному афоризму присущ широкий спектр прагматичних установок: констатація, резюмування, спаривання, урезонювання, оговорки или угроза, розоблачення или упрек, жалоби, самооправдання, самоуниження, обоснования, успокоєння, побудження, совет, познання и тому подобное. Прагматичні установки в англomовних афоризмах реалізуються з допомогою широкого спектра лінгвостилістических засобів. На основі проведеного дослідження нами були визначені специфіку використання афоризмів у романі «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда. Нами

было выявлено, что англоязычные афоризмы содержат прагматическую установку унижения и самоуничижения, которые используются весьма ограниченно в романе «Портрет Дориана Грея» Оскара Уайльда. Гораздо шире используются афоризмы с прагматической установкой оправдания и самооправдания. По проведенным исследованиям нами было доказано, что наиболее распространенные являются афоризмы, содержащие прагматическую установку нарекания.

Ключевые слова: афоризм, существенные признаки афоризма, прагматические установки, жалобы, оправдание (самооправдания) и унижения (самоуничижение).

Shekhavtsova S. O. Specificity of the use of aphorisms in the novel «The Portrait of Dorian Gray» by Oscar Wilde

The article deals with the study of the concept of «aphorism», the identification of essential features of the concept of aphorism and the definition of the specifics of the use of aphorisms in the novel «The Portrait of Dorian Gray» by Oscar Wilde. An analysis of the studies of leading national and foreign linguists who studied the specifics of aphorisms showed that the essential features of aphorism: briefness, depth of thought, informative brevity, a high degree of generalization (general significance), completeness of thought, truthfulness (truthfulness), imagery (expressiveness, expressiveness) originality, didacticity, authorship, accuracy, sharpness of form, paradox, wit, novelty, communicative clarity. It has been proven that the English-language aphorism is characterized by a wide range of pragmatic attitudes: statement, summarizing, pairing, reasoning, reservations or threat, exposure or reproach, complaints, self-justification, self-deprecation, justification, reassurance, motivation, advice, cognition ect. Pragmatic attitudes in English-language aphorisms are realized with the help of a wide range of linguo-stylistic means. Based on our research, we have determined the specifics of the use of aphorisms in the novel «The Portrait of Dorian Gray» by Oscar Wilde. We found that English-language aphorisms contain a pragmatic attitude of humiliation and self-deprecation, which are used very limitedly in the novel «The Picture of Dorian Gray» by Oscar Wilde. Aphorisms with a pragmatic attitude of justification and self-justification are used much more widely. According to our research, we have proved that the most common are aphorisms containing a pragmatic attitude of criticism.

Keywords: aphorism, essential characteristics of aphorism, pragmatic attitudes, complaints, justification (self-justification) and humiliation (self-deprecation).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2021 р.

Стаття прийнята до друку 25.10.2021 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Кобзар О. І.